

været brug for gennem mange år. Nu får vi den – i regi af en analyse af sportsjournalistikken. Vel er der ting, som man her kunne efterlyse – især med hensyn til en belysning af radiomediets forhold til tid og rum, dvs. evne til at indfange det situative og det momentane (her spærrer Kirsten Frandsens lidt gammeldags metodiske greb); men det ændrer ikke ved, at vi – snusfornuftigt – får en solid gennemgang af radioens bidrag til sportsjournalistikens udvikling med påpegning af både det sentimentale og det højtidelige i Gunnar Nu's radio-journalistik. Uheldigvis udelades hele det nationale spørgsmål. Det er nok en effekt af, at Kirsten Frandsen har valgt at fokusere på 1948 og ikke 1936. Sidstnævnte havde åbnet store muligheder for at belyse treklangen: nationalisme, velfærd, idræt. Belysningerne heraf mangler endnu på dansk – men de er undervejs.

Efterkrigstidens sportsjournalistik lades generelt ude af billedet. Det er en svaghed. Her cementseres nemlig en lang række af de myter, som Kirsten Frandsen ellers er så optaget af. Og så er det et kors for tanken, at forfatteren ikke har udvalgt sig godbiddet over alle: Rom 1960. Det var året, hvor DR for alvor satsede på sporten som sportsmediet par excellence, hvor danskerne sad udenfor på fortovet for at kikke ind gennem den lokale radioforhandlers vindue – og hvor Henry From reddede både fodboldlandsholdet, mytologien og DR med sin berømte tyggegummi-redning. Undertiden skaber virkeligheden bedre mytemodeller end tekstlæsnings-guruerne.

Afhandlingen afsluttes – journalistisk – med en grundig behandling af VM i damehåndbold i Oslo 1993. Her påvises det overbevisende, at alle parter udnytter hinanden med henblik på profilering. De gamle, oftest udtalte normer for sportsjournalistik sættes ud af billedet. Den tillid mellem journalister, udøvere, ledere og sponsorer, der op igennem det 20. århundrede havde været en bærende idé, båret af tanken om det nationale skæbnefællesskab, går her fløjten. Kirsten Frandsen viser – men ikke helt klarsynet og overbevisende – at sportsjournalistikken har bevæget sig ind i en ny fase: Sportsstjerneerne er tilsyneladende meget mere interesseret i den globale dækning og sponsorernes interesse end i deres idræt som sådan. Det at være stjerne er ikke længere et spørgsmål om at være sportsstjerne. Vi nærmer os et Helena Christensen-niveau – blot med den forskel, at i idræt har man også sved på panden. Sporten er blevet en anledning til at profilere sig. Anja Andersens ferme, dvs. på én gang kyniske og naive, medieudnyttelse er i fokus. Vi er inde i den tidsalder, der handler om tilværelsens generelle

parathed: Om det drejer sig om at stille op på banen eller om at stille op til et medie-cirkus, er ét fedt. Man skal altid være fit for fight og parat til ramasjang. Hele denne side af sagen i Oslo-VM 1993 har Kirsten Frandsen tabt på gulvet. Det er ærgerligt.

Kirsten Frandsen er her den pæne pige, der ikke udleverer sine interview-ofre, og måske har hun også for lidt kendskab til show-sportens verden til at kunne drage de nærliggende, vidtgående konsekvenser af sin case-story. Under alle omstændigheder fremstår den snarere som en relevant analysemulighed for kommende medieforskere end som en afklaret analyse. Det sidste ord er slet ikke blevet sagt. Men vi har fået præsenteret et sjældent godt stof.

Til gengæld er der ingen vaklen i Kirsten Frandsens klare tese: At sportsjournalistikken fra at have været en grå masse i dag er i færd med at ændre karakter. Ligesom vi i disse år siger farvel til idrættens enhedstanke: At bredde skaber elite, ligesom elite skaber bredde, er vi også vidner til en stigende opdeling mellem den seriøse og den lalleglade show-journalistik. Set i et videre perspektiv er det bogens store fortjeneste at tydeliggøre dette. Den er et fornemt bud på, hvorfor vi ikke længere tror på idrættens uskyldighed.

Bogen kan anbefales på det varmeste. Vel er der mangler i den – men vi er også kommet meget videre. Den kan kun animere til fortsatte studier. Bolden er sparket højt op.

Niels Kayser Nielsen,
lektor,
Center for Kulturstudier,
Odense Universitet.

Olof Hultén, Henrik Søndergaard & Ulla Carlsson (red.): Nordisk forskning om Public Service. Radio och TV i allmänhetens tjänst, Göteborg: Nordicom, 1996, 272 sider, 200,- kr.

Nordisk forskning om Public Service. Radio och TV i allmänhetens tjänst er en omfattende antologi med 15 artikler om den aktuelle forskning om radio- og tv-udviklingen i de nordiske lande (Island undtaget) med public service-begrebet som omdrejningspunkt.

Antologien er en udløber af en arbejdsgruppe om public service på den 12. Nordiske konference for Massekommunikationsforskning i 1995, og

den demonstrerer, at public service-forskningen i Norden er blevet et vitalt forskningsfelt. Henrik Søndergaard påpeger i en historisk forskningsoversigt, at det først er i forbindelse med nedbrydningen af de nationale monopoler inden for radio og tv, hvorved det hidtidige grundlag for de offentlige medier begynder at vakle, at det bliver »interessant og mediepolitisk vigtigt at beskæftige sig mere indgående med public service« (s. 19).

Antologiens redaktører har forståeligt nok ikke haft som intention at afdække alle problemstillinger knyttet til de offentlige medier eller systematisk afdække public service-forskningens metodiske og teoretiske aspekter: »Hensigten er derimod at vise bredden i forskningen på området, præsentere forskellige forskningsmetoder og i samlet form at fremlægge nogle af de nyeste forskningsresultater« (s. 5).

Det er en styrke ved antologien, at artiklerne rummer forskellige metodiske tilgange og behandler forskellige kulturelle, politiske og økonomiske problemstillinger, for herigennem tematiseres væsentlige aspekter af de offentlige mediers position i den aktuelle transformation af radio- og tv-landskabet. Efter introducerende artikler om henholdsvis mediepolitikken og public service-forskningen i de nordiske lande behandles radiomediet i to artikler blandt andet gennem Ib Poulsens analyse af radiomediets specifikke kendetegn. Antologiens hovedvægt ligger på tv med programpolitikken belyst gennem udbudsanalyser som det centrale, men der er også analyser af mere principielle forandringer af public service i den ændrede konkurrencesituation. Eksempelvis afdækker Anna Edin systematisk, hvorledes grundlaget for SVTs hidtidige måde at forholde sig til omverden (politikere, offentlighed og seerne) nedbrydes. Det stiller anderledes krav til SVTs måde at legitimere sig på. Afslutningsvis giver Heike Graf et indblik i den tyske udvikling, og Hannes Røhl diskuterer udfordringerne i den digitale fremtid. Forskningen inden for området dokumenteres i en efterfølgende bibliografi over den nordiske public service-forskning fra 1989 til 1995.

Mangfoldigheden til trods savnes der dog et styrende redaktionelt princip, der kunne have afværget nogle skævheder i materialet. Der er således en række artikler med programudbudsanalyser, hvorimod egentlige programanalyser har fået en stedmoderlig behandling. Det skyldes givetvis, at størsteparten af de forskere, der melder sig til en arbejdsgruppe om public service, har deres primære interesse på det mediepolitiske og institutionelle niveau, hvor kvalitet i tv kan måles i ud-

buddets mangfoldighed og i seernes valgmuligheder. Derimod er programmernes 'kvalitet' og seernes konkrete reception overladt til andre forskningsområder, områder som i de seneste 15-20 år har beskæftiget sig med public service-medierne, men som ikke betragtes som public service-forskning.

Grundholdningen i antologiens artikler er overvejende positiv over for de offentlige medier, og antologien kan indirekte ses som et forsvar for public service eller et forsøg på at legitimere de offentlige mediers eksistensberettigelse i fremtidens turbulente mediebillende. Det underbygger den generelle opfattelse, at selve public service-begrebet er elastisk, og det benyttes af de fleste ud fra egne interesser, hvilket Trine Syvertsen ganske udmærket påpeger i sit bidrag: »En slik begrepsimperialisme utøves ikke bare av TV-kanalene selv, men også av staten, kulturinteresser og ikke minst medieforskere« (s. 76).

Dette forhold sætter fokus på et andet markant forhold vedrørende stofprioriteringen i antologien. Syv ud af bogens 16 bidragydere er ansat ved en af de fire gamle public service-institutioner. De fire institutioner har gennem deres interne forskningsafdelinger (PUB i Sverige) historisk set på flere felter bidraget væsentligt til forskningen i de elektroniske medier. Det er også tilfældet i denne antologi, eftersom disse bidragydere kendskab til interne forhold og adgang til omfattende data om programudbudet har resulteret i substantielle bidrag, men deltagelsen af forskere ansat ved de institutioner, der er genstand for analyserne, aktualiserer et evigt problem om forskellen mellem kritisk og administrativ forskning (Lazersfeld). Det ville have været frugtbart, hvis antologiens redaktører i indledningen havde reflekteret over denne problemstilling, ikke mindst fordi public service-institutionerne i den aktuelle konkurrencesituation nødvendigvis må foretage nogle strategiske overvejelser over, hvilken intern forskning der skal være offentlig tilgængelig. En vis eksklusivitet er forståelig, men det sætter samtidigt spørgsmål ved den tilgængelige administrative forskning.

Med udgangspunkt i antologiens resultater forekommer public service-forskningens største problem at være analyserne af programmerne og det totale programudbud. De programmæssige krav, der har været stillet til de offentlige medier, har altid lovgivningsmæssigt været formuleret i upræcise almene vendinger, og institutionernes programpolitik har været til konstant forhandling mellem institutionen selv og de kulturelle og politiske magthavere i samfundet i en fortløbende

historisk udvikling. Public service har således ikke skullet leve op til nogle absolutte krav, men i stedet været det, som DR til enhver tid har gjort i Danmark, NRK i Norge osv. Denne relativitet medfører, at de kvantitative udbudsanalyser i antologien er omgærdet af nogle metodiske problemer primært omkring kategorisering af programmerne. Artiklerne reflekterer i vekslende grad over de metodiske problemer, men Hultén repræsenterer artiklernes grundlæggende holdning: »Såsom visas i den studie som presenteras här och den som redovisas av Hellman och Sauri i kapitel 7, är det möjligt att systematiskt jämföra udbudets sammansætning i olika kanaler någorlunda tillförlitligt« (s. 79).

Kategoriseringsproblemet er dog mere kompliceret, det ved enhver, der har arbejdet med at kategorisere et bredspektret tv-udbud. Straks man bevæger sig bort fra formelle forhold som oprindelsesland og udsendelseslængde til tekstlige karaktertræk som genre, tematik og form, er det metodisk og erkendelsesmæssigt vanskeligt at finde fornuftige og frugtbare kategorier. Det virker eksempelvis uhensigtsmæssigt at analysere seernes valgmuligheder mellem DR og TV 2 ud fra kun to kategorier: oplysning og underholdning. De to kategorier kan i øvrigt på ingen måde betragtes som en absolut modsætning. Kategoriseringsproblemet skærpes yderligere i en tid, hvor en række nye genrer og programformater dukker op. Skal en udsendelse som *Vis mig dit køleskab* kategoriseres som et dokumentarprogram, en portrætudsendelse eller underholdning? Og hvad nu, hvis man i stedet for en overordnet kategorisering efter genrer som nyheder, sport og film i stedet valgte at kategorisere efter tematik, henvendelsesmåde eller målgruppe, ville mangfoldigheden i det selvsamme udbud i så fald stige eller falde?

Det er åbenlyst, at udbudsanalyser kan dokumentere væsentlige forskelle mellem eksempelvis mangfoldigheden i DRs og TV3s programudbud, men danske udbudsanalyser har haft vanskeligt ved at dokumentere distinktive forskelle mellem DR og TV2 på trods af en konsensus om, at der er en væsentlig forskel mellem de to stationer. En kategorisering efter genre er heller ikke i stand til direkte at dokumentere den markante forøgelse af den daglige eller ugentlige serialisering af programudbuddet, hvilket givetvis er den vigtigste programpolitiske forandring de seneste ti år. Udbudsanalyserne giver således let et skævt billede af tv-udbuddet, og de er et upålideligt styringsredskab for de mediepolitiske beslutningstagere,

med mindre de kobles med andre former for indsigt i programudbuddet.

Poul Erik Nielsen,
adjunkt,
Institut for Informations- og Medievidenskab,
Aarhus Universitet.

Rune Gade: *Staser. Teorier om det fotografiske billedes ontologiske status & Det pornografiske tableau*, Århus: Passepartouts særskriftserie, 1997, 303 sider, 185,- kr.

Fotografisk pornografi er et sjældent emne i videnskabelige sammenhænge, og når det endelig optræder, er det som regel i en kønspolitisk kontekst – og med politikken synes videnskaben desværre ofte at gå fløjten. Med bogen *Staser* har Rune Gade imidlertid præsteret en videnskabelig afhandling, der på seriøs og sober vis tager den fotografiske pornografi under kærlig behandling og giver en udførlig introduktion til fotografiet som en fænomenologisk størrelse.

Rune Gade er mag.art. i kunsthistorie og ph.d.-stipendiat ved Aarhus Universitet, og den akademiske tilgang lader sig da heller ikke fornægte. Forfriskende og nytænkende er dog anvendelsen af den på et så spektakulært område som pornografi. *Staser* er oprindeligt blevet til som besvarelse af en prisopgave ved Aarhus Universitet. Det er en bog, der i enhver henseende lever op til de akademiske krav til en videnskabelig afhandling. Dermed skal også være sagt, at det er en bog, der kræver sit af læseren. Ikke at den er utilgængelig, for Rune Gade er præcis i sine formuleringer, men abstraktionsniveauet er – som det må forventes – højt. Rune Gade formår dog at jonglere så hjemmevant med de begreber, han anvender, at man som læser ikke et øjeblik betvivler hans kompetence.

Begrebet stase er afledt af det græske ord stasis, der betyder stilleståen eller standsning. De statiske momenter, Rune Gade retter blikket imod i sin bog, er fotografiske billeder, hvor en genstand, et øjeblik fastfryses – foreviges. Motivet, personerne, hændelsen er på én gang nærværende og fraværende – på én gang dødt og til stede. Men fotografiets ontologiske status – dets fundamentale væsenskarakter – er mere kompliceret end som så.

Netop det handler bogens første del »Teorier om det fotografiske billedes ontologiske status«

om. Med udgangspunkt i fænomenologiens 'openhavsmand' Edmund Husserl og i Martin Heideggers og Maurice Merleau-Pontys nyfortolkninger af den retter Rune Gade blikket mod tre franske forsøg på at fremskrive en egentlig ontologi inden for det specifikt fotografiske felt: André Bazin, Hubert Damisch og Roland Barthes.

Forsøgene på at bestemme fotografiet ontologisk er, skriver Rune Gade, generelt præget af en fænomenologisk tilgang, der modstiller kroppen og maskinen. For Bazin er fotografiet et naturligt billede, der dannes uden menneskets kreative interaktion. Det er med andre ord et maskinelt produkt. Roland Barthes fremstiller konsekvent fotografiet som en paradoksalt billedtype, hvis særegne karakter netop består i sammensætningen, i enheden af kultur og natur. Ifølge Barthes er der nemlig »rester af en ukodet, uintenderet 'natur'« til stede i billederne – et meningsoverskud, som ikke lader sig artikulere. Fra Damisch kommer et bud på en mindre subjektiv ontologi end den, Barthes præsenterer. For Damisch er det væsentligt at påpege fotografiets naturlighed som et bedrag og som del af en sandhedsdiskurs, der postulerer neutralitet og autenticitet. Fotografiet er således et ideologisk konstrukt.

Op imod disse tre bud på en fotografiets ontologi sætter Rune Gade kritiske røster, der især retter sig mod fænomenologiens subjektivistiske betragtningsvinkel.

Fra Noël Carrolls problematisering af repræsentationsbegrebet, Charles Peirces indeks, Victor Burgins kritik af fotografiet som forklædt ideologi og John Taggs bestemmelse af det som symptomatisk for en klassebaseret undertrykkelsesstrategi fører Rune Gade læseren videre til Walter Benjamins problematisering af fotografiets reproducerbarhed og masseforekomst. Derfra går turen til Susan Sontags vurdering af fotografiet som et fundamentalt fremmedgørende medie og Paul Virilios tematisering af fotografiets instrumentaliserings af synet og indskrivning af det i et teknologihistorisk perspektiv for at slutte af med Vilém Flussers filosofiske indplacering af det fotografiske billede.

Og efter denne teoretiske tour de force, hvor Rune Gade kommer fint omkring med såvel teoretiske redegørelser som egen og andres kritik heraf, kommer der i bogstavelig forstand mere kød på bordet.

Allerede i indledningen har Rune Gade foregrebet koblingen til det pornografiske tableau: »Det er min påstand, at det fotografiske billede i kraft af sin indeksikalitet grundlæggende er en *erotiseret* billedtype, der forbinder sig med det

imaginære og derved indskrives sig i en begærsøkonomi. Det følger af denne fundamentale erotisering, at det fotografiske billede også grundlæggende på én gang både er *iscenesat* og *iscenesætter*«.

Når han med afsæt i blandt andre Michel Foucault og Jean Baudrillard i anden del af bogen – »Det pornografiske tableau« – retter sig mod den pornografiske genre, er det således for at demonstrere fotografiets virkningsmodi på baggrund af »den hypotese, at den fotografiske pornografi er en genre, der mere tydeligt end nogen anden demonstrerer det fotografiske billedes komplekse karakter, og dets ubrydelige forbindelse med den menneskelige forestillingsevne, det imaginære. Pornografien udgør med andre ord et privilegeret sted, et locus, der viser det fotografiske billedes elementære karakter af erotisk projektionsflade.«

Og vil man forstå det fotografiske billedes kvaliteter, må man, skriver Rune Gade, gå via den menneskelige bevidsthed, for der er ingen anden vej. Hans valg af psyko-semiotiske teorier fungerer da også fint – specielt kombineret med hans respektfulde og kritiske brug af især de psykoanalytiske begreber, der er fint integreret i de skarpsindige og overraskende analyser.

At tale om pornografi som en simpel iscenesættelse af (mandlige) seksuelle fantasier viser sig at være en grov forenkling. Allerede fra fotografiets begyndelse er pornografiens stereotyper, påpeger Rune Gade, langt fra så entydigt forankrede i mandlige og kvindelige kønspositioner, som det ofte hævdes. Tværtimod er der andet og mere på spil, end en overfladisk betragtning viser.

I forlængelse heraf fremsætter han den hypotese, at pornografiens usikre seksualidentiteter faktisk er afgørende for den forførende effekt. Pornografi handler således i sidste ende om subjektets konstitution og identitetsproblematik – specielt i relation til køn, idet de anatomiske determinatorer ikke længere er faste. Trods pornografiens stereotype roterer omkring en akse af dikotomier: maskulin/feminin, aktiv/passiv etc., varierer positionernes kønslige identitet. Den samme figur kan derfor agere såvel maskulint som feminint inden for den samme fortællingsramme. På den måde reviderer pornografien altså de kønsroller, som socialt tildeles individerne. Disse kønsroller fremstilles i stedet som frit disponible roller og adfærdstyper uanset biologisk køn.

Pornografi handler altså om en helt masse andet end pik og patter, og dens »*spil*« tilbyder således betragteren/brugeren på det imaginære plan at gennemleve de fundamentale tabs- og bemæg-